

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2026-yil 3-son

VOLUME 10 / ISSUE 3 / 2026

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.ROLS.103](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.ROLS.103)

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.ROLS](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.ROLS)

Crossref
Content
Registration

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 0931-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Mustafayev, Y. Yarmolik, M. Sharifova, Sh. Beknazarova, X. Yuldasheva, E. Sharipov, K. Abduvaliyeva, Y. Mahmudov, F. Usmonova

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Nashriyot litsenziyasi

№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2026-yil 21-sentabrda

bosmaxonaga topshirildi.

Qog‘oz bichimi: A4.

Shartli bosma tabog‘i: 26,2

Adadi: 100. Buyurtma: № 97.

Bosmaxona litsenziyasi

29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.

Bosmaxona manzili:

100047. Toshkent shahri,

Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY’ATI

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

MAS‘UL MUHARRIR

O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot markazi direktori

TAHRIR HAY’ATI A‘ZOLARI

Y. Kanyazov – O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti direktori, yuridik fanlar nomzodi

J. Tashkulov – O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Davlat va huquq instituti bo‘lim boshlig‘i, yuridik fanlar doktori, professor

U. To‘xtasheva – Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi direktori o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

M. Yasan – Balikesir universiteti Huquq fakulteti professori (Turkiya)

S. Ma‘mun – Islam Negeri universiteti o‘qituvchisi (Indoneziya)

Sh. Asadov – O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi Yuridik ta‘lim va sud-ekspertiza boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar doktori, professor

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma‘muriy va moliya huquqi sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

M. Aminjonova – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi Qonunchilik ijrosi ustidan nazoratni tashkil etish kafedrasida dotsenti, yuridik fanlar doktori

M. Raximov – Toshkent davlat yuridik universiteti Tadqiqot markazi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

I. Djurayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud hokimiyati, advokatura va huquqni muhofaza qiluvchi organlar sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

F. Maxmudov – Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti direktori o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Kadirova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi sho‘basi professor v.b., yuridik fanlar doktori

I. Yakubova – Toshkent davlat yuridik universiteti Intellektual mulk huquqi sho‘basi professor v.b., yuridik fanlar doktori

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti sho‘basi professori, pedagogika fanlari nomzodi

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Академии наук Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Мустафаев, Е. Ярмолик, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова, Х. Юлдашева, Э. Шарилов,
К. Абдувалиева, Й. Махмудов, Ф. Усмонова

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Издательская лицензия

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
21.09.2026.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 26,2 Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 97.

Лицензия типографии

от 29.11.2023 № 174626.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – ректор Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

З. Эсанова – проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – директор Редакционно-издательского центра Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

Е. Канъязов – директор Института переподготовки и повышения квалификации юридических кадров при Министерстве юстиции Республики Узбекистан, кандидат юридических наук

Ж. Ташкулов – заведующий отделом Института государства и права Академии наук Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

У. Тухташева – заместитель директора Агентства по противодействию коррупции Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

М. Ясан – профессор юридического факультета Университета Балыкесир (Турция)

С. Маъмун – преподаватель Исламского государственного университета (Индонезия)

Ш. Асадов – начальник управления юридического образования и судебной экспертизы Министерства юстиции Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

Ж. Нематов – профессор сектора административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

М. Аминжонов – доцент кафедры организации контроля за исполнением законодательства Правоохранительной академии Республики Узбекистан, доктор юридических наук

М. Рахимов – начальник Исследовательского центра Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

И. Джураев – профессор сектора судебной власти, адвокатуры и правоохранительных органов Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

О. Нарзуллаев – профессор сектора экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Ф. Махмудов – заместитель директора Института переподготовки и повышения квалификации юридических кадров при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, доцент

М. Кадирова – и.о. профессора сектора уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

И. Якубова – и.о. профессора сектора права интеллектуальной собственности Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Мухамеджанов – профессор сектора международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Н. Ниязова – профессор сектора узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета, кандидат педагогических наук

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Mustafaev, E. Yarmolik, M. Sharifova, Sh. Beknazarova, Kh. Yuldasheva, E. Sharipov, K. Abduvalieva, Y. Makhmudov, F. Usmonova

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Publishing department address:

100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

Publishing license

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 21.09.2026.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 26,2.

Units: 100. Order: № 97.

Printing house license

№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD
EDITOR-IN-CHIEF

B. Khodjaev – Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

O. Choriev – Director of the Publishing and Editorial Center of Tashkent State University of Law

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

Y. Kanyazov – Director of the Institute for Retraining and Advanced Training of Legal Personnel under the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Legal Sciences

J. Tashkulov – Head of the Department of the Institute of State and Law of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

U. Tukhtasheva – Deputy Director of the Anti-Corruption Agency, Doctor of Law, Professor

M. Yasan – Professor of the Faculty of Law, Balikesir University (Turkey)

S. Ma'mun – Lecturer at Universitas Islam Negeri (Indonesia)

Sh. Asadov – Head of the Department of Legal Education and Forensic Examination of the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

J. Nematov – Professor of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

M. Aminjonova – Associate Professor of the Department of Organization of Control over the Execution of Legislation of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

M. Rakhimov – Head of the Research Center of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

I. Djuraev – Professor of the Department of Judiciary, Advocacy and Law Enforcement Agencies of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

O. Narzullaev – Professor of the Department of Environmental Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

F. Makhmudov – Deputy Director of the Institute for Retraining and Advanced Training of Legal Personnel under the Ministry of Justice, Doctor of Law, Associate Professor

M. Kadirova – Acting Professor of the Department of Criminal Procedure Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

I. Yakubova – Acting Professor of the Department of Intellectual Property Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Mukhamedjanov – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

N. Niyazova – Professor of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

11 **MUXIDDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA**

Inson qadr-qimmatini konsepsiyasining davlat va huquq to'g'risidagi ta'limotlardagi asosiy masalalari

22 **KURBANOV JAHONGIR ABDIMUTALLI O'G'LI**

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti hujjatlarining huquqiy tabiati: milliy qonunchilik va xorijiy davlatlar tajribasining qiyosiy-huquqiy tahlili

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

36 **TULTEYEV ILYAS TAVASOVICH**

Konstitutsiyaning to'g'ridan to'g'ri amal qilishini ta'minlashning ayrim nazariy va amaliy jihatlari

50 **YULDOSHEV AZIZJON ERGASHEVICH**

O'zbekistonda mahalliy boshqaruv va o'zini o'zi boshqarish: qonunchilik modeli evolyutsiyasi va konseptual aniqlik muammosi

62 **ILXOMBEKOV JASURBEK ILXOMBEK O'G'LI**

Internetda so'z erkinligi: konstitutsiyaviy kafolatlar va uni amalga oshirishning huquqiy chegaralari

73 **JAHONOV SHOHROH SHUHRAT O'G'LI**

Raqamlashtirish sharoitida axborot xavfsizligining konstitutsiyaviy-huquqiy mohiyati

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

84 **OTAXONOV FOZILJON XAYDAROVICH**

Xalqaro tijorat arbitrajining raqamli transformatsiyasi: huquqiy asoslar, institutsional muammolar va rivojlanish istiqbollari

100 **SHARAXMETOVA UMIDA SHAAKBAROVNA**

Oilaviy-huquqiy javobgarlik asoslarini belgilash muammolari

115 **UMAROVA DURDONA XASAN QIZI, NARZIEV OTABEK SA'DIYEVICH**

Raqamli iqtisodiyot va kripto-investitsiyalar doirasida investitsiya arbitrajining kelajagi

125 **BAXROMOVA NILUFAR XOSHOVNA**

Raqamli marketingda iste'molchilar huquqlarini buzganlik uchun fuqarolik-huquqiy javobgarlikni takomillashtirish masalalari

137 **ERGASHEVA SHOHISTA O'KTAM QIZI**

"Lex digitalis" raqamli aktivlarni tartibga solishning kollizion tamoyili sifatida

152 **SAMANDAROVA FERUZA BAXROMJON QIZI**

Davlat xaridida shartnoma erkinligi prinsipi: mazmuni va cheklavlari

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

160 **XIKMATOV AZIZ BOBONAROVICH**

Jinoyat protsessida jismoniy nuqsonli shaxslarni so'roq qilish taktikasini takomillashtirish
asoslari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

174 **CHARIYEV TO'YLI SAPARVELIYEVICH**

Turkmanistonning doimiy betaraflik maqomining keng miqyosda e'tirof etilishi va
shakllanishining huquqiy asoslari

183 **JUMAQULOV XUSNIDDIN SHOKIR O'G'LI**

Xalqaro temiryo'l huquqining zamonaviy rivojlanish tendensiyalari: COTIF va SMGS tizimlarining
qiyosiy-huquqiy tahlili

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

190 **XOMIDOV SHUXRAT GAFURJONOVICH**

BMT Korruptsiyaga qarshi konvensiyasining 14- va 52-moddalari: O'zbekiston uchun ustuvor
yo'nalishlar

12.00.13 – INSON HUQUQLARI

208 **NOSIROVA MARJONA NEGMAT QIZI**

Inson huquqlarini himoya qiluvchi nodavlat notijorat tashkilotlarning maqsadi, vazifalari
hamda faoliyat yo'nalishlari (tashkilotlar misolida)

12.00.18 – RAQAMLI HUQUQ

217 **YUNUSOVA MINOVVARXON SABIROVNA**

Zamonaviy davlat boshqaruvida yangi islohotlar va fuqarolar bilan raqamli muloqot modellari

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

11 МУХИДДИНОВА ФИРЮЗА АБДУРАШИДОВНА

Основные вопросы концепции человеческого достоинства в учениях о государстве и праве

22 КУРБАНОВ ЖАХОНГИР АБДИМУТАЛЛИ УГЛИ

Правовая природа актов Президента Республики Узбекистан: сравнительно-правовой анализ национального законодательства и опыта зарубежных государств

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

36 ТУЛЬТЕЕВ ИЛЬЯС ТАВАСОВИЧ

Некоторые теоретические и практические аспекты обеспечения прямого действия Конституции

50 ЮЛДОШЕВ АЗИЗЖОН ЭРГАШЕВИЧ

Местное управление и самоуправление в Узбекистане: эволюция законодательной модели и проблема понятийной определённости

62 ИЛХОМБЕКОВ ЖАСУРБЕК ИЛХОМБЕК УГЛИ

Свобода слова в Интернете: конституционные гарантии и правовые пределы её реализации

73 ЖАХОНОВ ШОХРУХ ШУХРАТ УГЛИ

Конституционно-правовая сущность информационной безопасности в условиях цифровизации

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

84 ОТАХОНОВ ФОЗИЛЖОН ХАЙДАРОВИЧ

Цифровая трансформация международного коммерческого арбитража: правовые основы, институциональные проблемы и перспективы развития

100 ШАРАХМЕТОВА УМИДА ШААКБАРОВНА

Проблемы определения оснований ответственности членов семьи

115 УМАРОВА ДУРДОНА ХАСАН КИЗИ, НАРЗИЕВ ОТАБЕК САЪДИЕВИЧ

Будущее инвестиционного арбитража в условиях цифровой экономики и инвестиций в криптоактивы

125 БАХРОМОВА НИЛУФАР ХОШИМОВНА

Вопросы совершенствования гражданско-правовой ответственности за нарушение прав потребителей в цифровом маркетинге

137 ЭРГАШЕВА ШОХИСТА УКТАМ КИЗИ

Lex digitalis как коллизионный принцип регулирования цифровых активов

152 САМАНДАРОВА ФЕРУЗА БАХРОМЖОН КИЗИ

Принцип свободы договора в сфере государственных закупок: содержание и ограничения

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

160 **ХИКМАТОВ АЗИЗ БОБОНАРОВИЧ**

Основы совершенствования тактики допроса лиц с физическими недостатками
в уголовном процессе

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

174 **ЧАРЫЕВ ТОЙЛЫ САПАРВЕЛИЕВИЧ**

Масштабное признание статуса постоянного нейтралитета Туркменистана и правовые
основы его происхождения

183 **ЖУМАКУЛОВ ХУСНИДДИН ШОКИР УГЛИ**

Современные тенденции развития международного железнодорожного права:
сравнительно-правовой анализ систем COTIF и СМГС

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

190 **ХОМИДОВ ШУХРАТ ГАФУРЖОНОВИЧ**

Имплементация статей 14 и 52 Конвенции ООН: приоритеты для Узбекистана

12.00.13 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

208 **НОСИРОВА МАРЖОНА НЕГМАТ КИЗИ**

Цели, задачи и направления деятельности негосударственных некоммерческих
организаций, защищающих права человека (на примере отдельных организаций)

12.00.18 – ЦИФРОВЫЕ ПРАВА

217 **ЮНУСОВА МИНОВВАРХОН САБИРОВНА**

Современные реформы государственного управления и модели цифрового
взаимодействия с гражданами

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

11 MUKHIDDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA

Key issues of the concept of human dignity in the doctrines of state and law

22 KURBANOV JAHONGIR ABDIMUTALLI UGLI

The legal nature of acts of the President of the Republic of Uzbekistan: a comparative legal analysis of national legislation and foreign experience

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

36 TULTEEV ILYAS TAVASOVICH

Some theoretical and practical aspects of ensuring the direct effect of the Constitution

50 YULDASHEV AZIZJON ERGASHEVICH

Local governance and self-government in Uzbekistan: evolution of the legislative model and the problem of conceptual certainty

62 ILKHOMBEKOV JASURBEK ILKHOMBEKOVICH

Freedom of expression on the internet: constitutional guarantees and legal limits for its implementation

73 JAHONOV SHOHRUH SHUHRAT UGLI

Constitutional and legal essence of information security in the context of digitalization

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

84 OTAKHONOV FOZILJON KHAYDAROVICH

Digital transformation of international commercial arbitration: legal framework, institutional challenges, and development prospects

100 SHARAKHMETOVA UMIDA SHAAKBAROVNA

Problems of determining the grounds of family legal liability

115 UMAROVA DURDONA KHASAN KIZI, NARZIEV OTABEK SADIEVICH

The future of investment arbitration in the digital economy and crypto-investments

125 BAKHROMOVA NILUFAR KHOSHIMOVNA

Issues of improving civil liability for violation of consumer rights in digital marketing

137 ERGASHEVA SHOKHISTA UKTAM KIZI

Lex digitalis as a collision principle for regulating digital assets

152 SAMANDAROVA FERUZA BAKHROMJON KIZI

The principle of freedom of contract in public procurement: content and limitations

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

160 KHIKMATOV AZIZ BOBONAROVICH

Fundamentals of improving the tactics of interviewing persons with physical disabilities in criminal proceedings

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

174 **CHARIEV TOYLI SAPARVELIEVICH**

Broad recognition of Turkmenistan's permanent neutrality status and the legal foundations of its establishment

183 **JUMAKULOV KHUSNIDDIN SHOKIR UGLI**

Modern development trends in international railway law: a comparative legal analysis of the COTIF and SMGS systems

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

190 **KHOMIDOV SHUKHRAT GAFURJONOVICH**

Implementation of articles 14 and 52 of the UN Convention: priorities for Uzbekistan

12.00.13 – HUMAN RIGHTS

208 **NOSIROVA MARJONA NEGMAT KIZI**

Goals, objectives, and areas of activity of non-governmental non-profit organizations in the protection of human rights (based on organizational examples)

12.00.18 – DIGITAL LAW

217 **YUNUSOVA MINOVVARKHON SABIROVNA**

New reforms in modern public administration and digital interaction models with citizens

Kelib tushgan / Получено / Received: 31.07.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 26.08.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 21.09.2026

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.rols.103012>

UDC: 347.441.42:351.712(045)(575.1)

DAVLAT XARIDIDA SHARTNOMA ERKINLIGI PRINSIPI: MAZMUNI VA CHEKLOVLARI

Samandarova Feruza Baxromjon qizi,

Toshkent davlat yuridik universiteti
tayanch doktoranti

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-6404-4893>

e-mail: feruuzzakh99@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola davlat xaridlari sohasidagi shartnomaviy munosabatlarda shartnoma erkinligi prinsipining amal qilishi, uning mazmuni va cheklanish asoslarini fuqarolik-huquqiy nuqtayi nazardan tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, davlat xaridlari qonunchiligi tomonlarning irodasini oldindan belgilangan tartib-taomillar va standart shartlar bilan sezilarli darajada cheklaydi, bu esa fuqarolik huquqining asosiy tamoyillaridan biri bo'lgan shartnoma erkinligi prinsipi bilan ziddiyatli holatni yuzaga keltiradi. Tadqiqotning maqsadi ushbu cheklovlarining huquqiy tabiati va chegaralarini aniqlash hamda kuchsiz tomonning (yetkazib beruvchi) manfaatlarini muvozanatlashtirish yo'llarini asoslashdan iborat. Mazkur ishda qiyosiy-huquqiy, tizimli-strukturaviy va formal-yuridik tahlil metodlaridan foydalanilgan. Yevropa Ittifoqi hamda ayrim xorijiy mamlakatlar tajribasi va turli olimlarning doktrinal qarashlari o'rganilgan. Tadqiqot natijasida davlat xaridi shartnomasi huquqiy tabiatiga ko'ra qo'shilish shartnomasiga xos belgilarga ega ekanligi, shartnoma erkinligi unda kontragentni tanlash va shartlarni belgilash qismida cheklanishi, biroq bu cheklovlar mutanosiblik va adolat mezonlariga javob berishi lozimligi asoslandi. Xulosalarda O'zbekiston qonunchiligida yetkazib beruvchi tomonni himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish bo'yicha bir nechta takliflar ilgari surildi.

Kalit so'zlar: shartnoma erkinligi, davlat xaridlari, fuqarolik-huquqiy tartibga solish, qo'shilish shartnomasi, shartnoma erkinligining cheklanishi, kuchsiz tomon himoyasi, yetkazib beruvchi, standart shartlar

ПРИНЦИП СВОБОДЫ ДОГОВОРА В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПОК: СОДЕРЖАНИЕ И ОГРАНИЧЕНИЯ

Самандарова Феруза Бахромжон кизи,

базовый докторант

Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. Статья посвящена анализу действия принципа свободы договора в договорных отношениях в сфере государственных закупок, его содержания и оснований ограничения с гражданско-правовой точки зрения. Актуальность исследования обусловлена тем, что законодательство о государственных закупках существенно ограничивает волеизъявление сторон заранее установленными процедурами и стандартными условиями, вследствие чего возникает противоречие с принципом свободы договора – одним из основополагающих принципов гражданского права. Цель исследования заключается в определении правовой

природы и пределов указанных ограничений, а также в обосновании способов обеспечения баланса интересов более слабой стороны – поставщика. В работе использованы сравнительно-правовой, системно-структурный и формально-юридический методы исследования. Изучены опыт Европейского союза и отдельных зарубежных государств, а также доктринальные позиции различных учёных. По результатам исследования обосновано, что договор о государственных закупках по своей правовой природе обладает признаками договора присоединения, а свобода договора в таких правоотношениях ограничивается в части выбора контрагента и определения договорных условий. Вместе с тем данные ограничения должны соответствовать критериям соразмерности и справедливости. В заключении сформулирован ряд предложений по совершенствованию предусмотренных законодательством Узбекистана механизмов защиты интересов поставщика.

Ключевые слова: свобода договора, государственные закупки, гражданско-правовое регулирование, договор присоединения, ограничение свободы договора, защита слабой стороны, поставщик, стандартные условия

THE PRINCIPLE OF FREEDOM OF CONTRACT IN PUBLIC PROCUREMENT: CONTENT AND LIMITATIONS

Samandarova Feruza Bakhromjon kizi,

Basic Doctoral Student at Tashkent State University of Law

Abstract. This article analyzes the application, content, and grounds for restriction of the principle of freedom of contract in public procurement relations from a civil law perspective. The relevance of the study stems from the fact that public procurement legislation significantly restricts the will of the parties through predetermined procedures and standard terms, giving rise to a tension with the principle of freedom of contract – a foundational doctrine of civil law. The objective of the research is to determine the legal nature and limits of these restrictions, as well as to substantiate mechanisms for balancing the interests of the weaker party (the supplier). The study utilizes comparative-legal, systemic-structural, and formal-legal methods of analysis, examining European Union frameworks, select foreign practices, and relevant doctrinal literature. As a result, the paper substantiates that public procurement contracts possess characteristics inherent to adhesion contracts (contracts of adhesion), with freedom of contract being primarily restricted regarding the selection of counterparties and the formulation of contract terms; however, such restrictions must strictly adhere to criteria of proportionality and fairness. Finally, proposals are formulated to strengthen legal protection mechanisms for suppliers within the legislation of the Republic of Uzbekistan.

Keywords: freedom of contract, public procurement, civil law regulation, accession treaty, restriction of freedom of contract, weak party protection, supplier, standard terms

Kirish

Davlat xaridlari davlat va jamiyat ehtiyojlarini ta'minlash hamda byudjet mablag'larini samarali sarflashning asosiy huquqiy vositasi hisoblanadi. Bunday munosabatlar mohiyatan fuqarolik-huquqiy shartnoma orqali rasmiylashtiriladi, biroq ular davlat manfaati, byudjet intizomi, shaffoflik va raqobat ta-lablari bilan chambarchas bog'liq. Ana shu bog'liqlik tufayli fuqarolik huquqining ta-

yanch tamoyillaridan biri – shartnoma erkinligi davlat xaridlari sohasida o'ziga xos tarzda, sezilarli cheklovlar bilan amal qiladi. O'zbekistonda davlat xaridlari tizimi izchil isloh qilinib, "Davlat xaridlari to'g'risida"gi Qonun va unga muvofiq qabul qilingan qonunosti hujjatlari tomonlarning huquq va majburiyatlarini, xarid usullarini hamda shartnoma tuzish tartibini batafsil belgilab bermoqda. Shunday sharoitda davlat xaridi shartnoma-

sida erkinlik prinsipining haqiqiy mazmuni qanday saqlanishi va u qaysi chegaralargacha cheklanishi mumkinligi masalasi ham nazariy, ham amaliy jihatdan dolzarb bo'lib qolmoqda.

Tadqiqotning maqsadi davlat xaridi shartnomasida shartnoma erkinligi prinsipining mazmunini ochib berish, uning cheklanish asoslari hamda chegaralarini fuqarolik-huquqiy jihatdan aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi masalalar hal etiladi:

- birinchidan, shartnoma erkinligining qaysi elementlari davlat xaridlarida saqlanib qolishi va qaysilari cheklanishini aniqlash,
- ikkinchidan, mazkur cheklovlarining huquqiy tabiati va asosligini baholash, uchinchidan, munosabatda kuchsizroq tomon – yetkazib beruvchining manfaatlarini himoya qilish mexanizmlarini belgilash.

Shartnoma erkinligi prinsipining davlat xaridlari sohasida amal qilishi zamonaviy sivilistikada bahsli masala hisoblanadi va ilmiy adabiyotda bu borada bir-biridan farq qiluvchi uchta asosiy yondashuv shakllangan.

Birinchi yondashuv tarafdorlari davlat xaridi shartnomasidagi cheklovlarni tabiiy va asosli deb baholaydi. O. Sharova (2020) davlat shartnomasi fuqarolik-huquqiy shartnoma ekanligini e'tirof etgan holda, unda ommaviy-huquqiy elementlar mavjudligini ko'rsatadi va Y. Basin taklif etgan tasnifga tayanib, shartnoma erkinligining to'rt elementini – shartnoma tuzish yoki tuzmaslik, kontragentni tanlash, shartnoma turini tanlash va shartlarni belgilash erkinligini ajratadi. Muallifning xulosasiga ko'ra, davlat xaridlarida eng ko'p cheklanadigan element aynan shartnoma mazmunini belgilash erkinligi bo'lib, qonun majburiy shartlar doirasini oldindan belgilab qo'yadi, ammo bunday cheklov ommaviy-huquqiy manfaatlarining ustuvorligi tufayli adolatli sanaladi.

Ikkinchi yondashuv ancha tanqidiy bo'lib, F. Tasalov (2019) davlat xaridlari amaliyotida gap shartnoma erkinligi haqida emas,

balki uning yo'qligi haqida borishini asoslaydi. Muallif yetkazib beruvchining shartnoma shartlariga ta'sir qilish imkoniyatlarini shartnoma loyihasi bo'yicha tushuntirish so'rovi, kelishmovchiliklar bayonnomasi va nazorat organiga shikoyat qilishni ketma-ket tahlil qilib, ularning hech biri haqiqiy muzokara voqitasini bo'la olmasligini ko'rsatadi, chunki ishtirokchi shartnomaning o'z tahririni taklif qilish huquqiga ega emas. Tasalovning (2019) e'tiborga molik xulosasi shundan iboratki, g'olibning kamsituvchi shartlarga qo'shilishi doimo majburiy xarakterga ega. Shartnoma tuzishdan bosh tortish uni majburiyatdan bo'yin tovlagan deb tan olishga va insofsiz yetkazib beruvchilar reyestriga kiritishga olib keladi.

Uchinchi yondashuv qonunchilikning rivojlanish tendensiyasiga urg'u beradi. I. Burakova (2023) buyurtmachining shartlarni bir tomonlama belgilashdagi ustunligini tan olgan holda, so'nggi islohotlar shartnomaviy erkinlikni kengaytirayotganini ko'rsatadi, kutilmagan holatlar yuzaga kelganda tomonlar kelishuviga binoan shartnomaning muhim shartlarini, jumladan, narx va muddatlarni o'zgartirish imkoniyati joriy etildi. Ayni paytda bu erkinlik "erkin iroda" asosida emas, balki qonunda belgilangan shartlar mavjud bo'lgandagina ro'yobga chiqishini ta'kidlaydi.

Nazariy jihatdan muhim yondashuvni R. Stone (2024) ilgari suradi: uning fikricha, shartnoma erkinligiga qo'yiladigan cheklovlar tomonlarning huquqlaridan kelib chiqadigan adolat mezoni bilan asoslanganda erkinlik prinsipiga zid emas, ya'ni cheklovning mavjudligi o'z-o'zidan erkinlikni inkor etmaydi. Qiyosiy-huquqiy tadqiqotlarda ham erkinlikning chegaralari kuchsiz tomonni himoya qilish zarurati bilan izohlanadi (Bridge, 2019). Yevropa Ittifoqi qonunchiligida kontragentni tanlash erkinligining cheklanishi raqobat, shaffoflik va kichik hamda o'rta tadbirkorlik subyektlarining ishtirokini kengaytirish maqsadlari bilan bog'lanadi (European Parliament, & Council of the European Union, 2014).

Mavjud tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, olimlar davlat xaridi shartnomasining fuqarolik-huquqiy tabiatini e'tirof etishda yakdil, biroq cheklovlarining chegarasi va yetkazib beruvchini himoya qilish zarurati masalasida ularning pozitsiyalari keskin farqlanadi. Shuni ta'kidlash zarurki, milliy olimlarimiz tomonidan O'zbekiston sharoitida davlat xaridi shartnomasida erkinlik prinsipining mazmuni va uni cheklash chegaralari yaxlit tadqiqot predmeti sifatida o'rganilmagan.

Metodlar

Maqolada davlat xaridlari shartnomasi tuzish jarayonidagi shartnoma erkinligi prinsipi O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari, shuningdek, yuridik soha olimlarining ilmiy qarashlariga asosan tahlil qilingan.

Mavzuni tadqiq qilish mobaynida quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi:

Formal-yuridik metod shartnoma erkinligi va uni cheklovchi normalarning mazmuni tahlil qilishda qo'llandi.

Tizimli-strukturaviy metod shartnoma erkinligini uni tashkil etuvchi elementlarga ajratib o'rganish imkonini berdi.

Normativ-huquqiy tahlil O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi va "Davlat xaridlari to'g'risida"gi Qonun normalari asosida amalga oshirildi.

Natijalar

Tadqiqot natijasida shartnoma erkinligi prinsipining davlat xaridlari sohasidagi o'ziga xos amal qilish tartibi aniqlandi. Doktrinal jihatdan ushbu prinsip uchta asosiy tarkibiy elementga ajratiladi: birinchidan, shaxslar shartnomaviy munosabatga faqat o'z ixtiyori bilan kirishadi va shartnoma tuzishga majbur qilishga qonunda bevosita nazarda tutilgan hollardagina yo'l qo'yiladi. Ikkinchidan, turlar qonunda nazarda tutilgan yoki tutilmagan, shuningdek, shartnoma turlari elementlarini o'zida jamlagan har qanday shartnomani tuzish huquqiga ega, agar bunday shartnoma qonunchilikka zid bo'lmasa. Uchinchidan, turlar shartnoma shartlarini o'z xohishiga ko'ra belgilaydi, bundan mustasno holat – mu-

ayyan shartning mazmuni qonun yoki boshqa huquqiy hujjat bilan bevosita belgilangan vaziyatdir (Guseynova, 2014).

Ilmiy adabiyotda shartnoma erkinligining bu uch elementli tarkibiga kontragentni erkin tanlash va shartnoma turini tanlash huquqi ham qo'shib ko'rsatiladi, shu bois ba'zi tadqiqotchilar erkinlikning to'rt yoki undan ortiq ko'rinishini ajratadi. Umumiy jihat shundaki, shartnoma erkinligi turlar iroda muxtoriyati, tomonlarning yuridik tengligi va xususiy ishlarga o'zboshimchalik bilan aralashishga yo'l qo'ymaslik kabi fuqarolik huquqining boshqa tamoyillari bilan uzviy bog'liq holda amal qiladi (Solonetskaya, 2020).

Ayni paytda shartnoma erkinligi cheksiz emas, ma'lum chegaralarga ega. Nazariy jihatdan cheklovlar uch asosiy maqsad bilan asoslanadi:

- shartnomaning kuchsiz tomonini himoya qilish,
- kreditorlar manfaatlarini himoya qilish,
- ommaviy-huquqiy (jamoat) manfaatlarini himoya qilish (Solonetskaya, 2020).

Kuchsiz tomon deganda kontragentga nisbatan o'z huquqini ro'yobga chiqarish imkoniyati va resurslari kamroq bo'lgan taraf tushuniladi, bunda tomonlarning yuridik tengligi saqlansa-da, iqtisodiy tengsizlik yuzaga keladi va bir taraf shartlarni ikkinchi taraf manfaati asosida qabul qilishga majbur bo'ladi. Aynan shu vaziyatda tenglik prinsipidan chekinib, kuchsiz tomonga muayyan ustunliklar berish zarurati tug'iladi. Bunga misol sifatida ommaviy shartnoma keltiriladi. Bunda shartnoma erkinligining cheklanishi bir vaqtning o'zida uning kafolatiga aylanadi, chunki davlat bir subyekt faoliyatini cheklab, o'zini himoya qilishga kamroq qodir bo'lgan boshqa subyekt manfaatini ta'minlaydi (Guseynova, 2014).

Cheklovlarining yana bir muhim ko'rinishi shartnomaviy munosabatlarning qonunchilik tomonidan belgilangan namunaviy shartnoma turlariga tayanishdir. Zamonaviy fuqarolik huquqida, e'lon qilingan erkinlikka qara-

may, qonun chiqaruvchi, huquqni qo'llovchi va muomala ishtirokchilari amaliy qulaylik, huquqiy aniqlik va ommaviy-huquqiy manfaatlarni himoya qilish maqsadida namunaviy shartnoma turlaridan foydalanishni afzal ko'rishadi (Snyatkov, 2025).

Shu tariqa shartnoma erkinligi mutlaq emas, balki nisbiy prinsip bo'lib, u doimo qonun belgilagan chegaralar doirasida amal qiladi. Aynan mana shu nazariy asos davlat xaridlari sohasidagi shartnomaviy munosabatlarni tahlil qilish uchun zamin yaratadi. Quyida ko'rsatilishicha, davlat xaridi shartnomasida yuqorida sanab o'tilgan uchala element ham (shartnoma tuzish, kontragentni tanlash va shartlarni belgilash erkinligi) ommaviy-huquqiy manfaatlar yo'lida sezilarli darajada cheklanadi.

Birinchidan, shartnoma tuzish erkinligi cheklanadi, davlat buyurtmachisi ehtiyoj mavjud bo'lganda xaridni amalga oshirishga va g'olib deb topilgan ishtirokchi bilan shartnoma tuzishga majbur bo'ladi. Bu erkin ixtiyor emas, balki qonuniy majburiyatdir.

Ikkinchidan, kontragentni tanlash erkinligi eng sezilarli cheklovga uchraydi. Buyurtmachi yetkazib beruvchini o'z xohishiga ko'ra emas, balki raqobat tartib-taomillari natijalari (auksion, tender, eng yaxshi taklif) asosida aniqlangan g'olib sifatida qabul qiladi. Bu cheklov raqobat, shaffoflik va korrupsiyaga qarshi kurashish maqsadlaridan kelib chiqadi.

Uchinchidan, shartnoma shartlarini belgilash erkinligi ham cheklangan. Shartnomaning muhim shartlari, namunaviy matni va shakli oldindan qonunchilik hamda xarid hujjatlari bilan belgilab qo'yiladi, taraflar ularni erkin muhokama qila olmaydi.

Shartnoma erkinligini yaxlit tushuncha sifatida emas, balki uning tarkibiy elementlari kesimida tahlil qilish maqsadga muvofiq. Sharova (2020) taklif etgan to'rt elementli yondashuvni davlat xaridlari materialiga tatbiq etsak, quyidagi manzara yuzaga keladi: shartnoma tuzish erkinligi buyurtmachi uchun deyarli yo'q, chunki u g'olib bilan shartnoma

tuzishga majbur, kontragentni tanlash erkinligi raqobat tartib-taomillari natijasi bilan almashtiriladi, shartnoma turini tanlash erkinligi xarid predmeti bilan oldindan belgilanadi, shartlarni belgilash erkinligi esa majburiy shartlar ro'yxati va namunaviy shartnoma matni bilan cheklanadi. Shunday qilib, erkinlikning to'rt elementidan biri ham to'liq hajmda saqlanmaydi, ammo ularning cheklanish darajasi bir xil emas.

Tasalov (2019) tomonidan asoslangan muzokara imkoniyatlari tahlili ushbu tadqiqot uchun eng qimmatli metodologik vositalardan biri hisoblanadi. Olim ko'rsatgan uchta ta'sir vositasidan hech biri klassik ma'nodagi muzokara emas: tushuntirish so'rovi faqat mavjud shartning talqinini oydinlashtiradi, kelishmovchiliklar bayonnomasi juda tor doirada qo'llanadi, nazorat organiga shikoyat esa faqat qonunga ochiq zid shartlarni chiqarib tashlash imkonini beradi. Bu tahlil bizning davlat xaridi shartnomasini qo'shilish shartnomasi sifatida baholash haqidagi xulosamizni bevosita quvvatlaydi.

Ayni paytda Tasalovning eng muhim kuzatuv, bizning nazarimizda, majburiy qo'shilish haqidagi xulosasidir. Yetkazib beruvchi shartlarni qabul qilmaslik huquqiga ega bo'lsa-da, bu huquqni amalda ishlatish uning insofsiz ijrochilar reyestriga kiritilishi bilan tugaydi. Demak, "qatnashmaslik erkinligi" ham huquqiy oqibatlar bilan cheklangan bo'lib, tanlov erkinligi shakliiy xarakter kasb etadi.

Muhokama

Yuqoridagi belgilariga ko'ra davlat xaridi shartnomasi qo'shilish shartnomasiga yaqinlashadi, bir taraf (buyurtmachi yoki qonunchilik) shartlarni oldindan belgilaydi, ikkinchi taraf (yetkazib beruvchi) esa ularni faqat yaxlit holda qabul qilish yoki xaridda ishtirok etmaslik tanloviga ega bo'ladi. Shu bilan birga, tahlil shuni ko'rsatadiki, erkinlik butunlay yo'qolmaydi, yetkazib beruvchi xaridda ishtirok etish yoki etmaslik, taklif narxini va o'z resurslari doirasidagi shartlarni belgilash qismida ma'lum erkinlikni saqlaydi.

Amaliy ma'lumotlar davlat xaridlaridagi shartnomaviy munosabatlarning standartlashuv darajasini tasdiqlaydi. O'zbekiston Respublika tovar-xomashyo birjasining rasmiy ma'lumotlari bo'yicha, 2025-yil yakunlariga ko'ra elektron davlat xaridlari hajmi oldingi yilga nisbatan 46 foizga o'sgan, xarid.uzex.uz tizimidagi savdolar natijasida byudjet va korporativ buyurtmachilar tomonidan tejalgan mablag' esa 9,8 trillion so'mni tashkil etgan (UZEX, 2026). Bu ko'rsatkichlar davlat xaridlarining ulkan qismi yagona elektron platformada, oldindan belgilangan namunaviy shartlar va tartib-taomillar asosida amalga oshirilayotganini ko'rsatadi. Boshqacha aytganda, yetkazib beruvchilarning aksariyati shartnoma shartlarini muhokama qilish emas, balki platformada belgilangan standart shartlarga qo'shilish orqali munosabatga kirmoqda, bu davlat xaridi shartnomasining qo'shilish shartnomasi sifatidagi tabiatini tasdiqlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 1-moddasiga ko'ra, fuqarolar va yuridik shaxslar shartnoma asosida o'z huquq va burchlarini belgilashda hamda qonunchilikka zid bo'lmagan har qanday shartnoma shartlarini aniqlashda erkindirlar; ushbu erkinlik prinsipi Kodeksning 354-moddasida to'liq ochib beriladi. Davlat xaridlari sohasida esa bu erkinlikning uchala elementi ham cheklanadi.

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksida qo'shilish shartnomasi instituti 360-moddada mustahkamlangan bo'lib, unga ko'ra, shartlari faqat bir tarafning formulyasi yoki boshqa standart shakllarida belgilangan hamda ikkinchi taraf tomonidan taklif etilgan shartnomaga yaxlit qo'shilish yo'li bilangina qabul qilinishi mumkin bo'lgan shartnoma qo'shilish shartnomasi deb tan olinadi. Davlat xaridi shartnomasi aynan shu belgilarga javob beradi, biroq amaldagi qonunchilikda uning qo'shilish shartnomasi sifatidagi tabiati va bundan kelib chiqadigan himoya oqibatlari bevosita e'tirof etilmagan.

Davlat xaridi shartnomasini qo'shilish shartnomasi sifatida baholash uchun avvalo mazkur turning huquqiy tabiatini aniqlab olish zarur. Qo'shilish shartnomasi – bu shartlari bir taraf tomonidan formulasi yoki boshqa standart shakllarda belgilangan, ikkinchi taraf esa ularni faqat taklif etilgan shartnomaga yaxlit qo'shilish yo'li bilan qabul qila oladigan shartnomadir (Shcherbacheva, 2010). Ushbu konstruktsiya XIX asr oxirida fransuz huquqshunosi R. Saleyl ishlab chiqqan "qo'shilish nazariyasi" asosida yuzaga kelgan bo'lib, u dastlab uchta belgini ajratgan:

1) taraflardan birining iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan hukmron mavqeyi;

2) oferta noaniq shaxslar doirasiga qaratilishi va ko'p marta qo'llanishga mo'ljallanishi;

3) shartlar oldindan belgilangan doirada faqat bir taraf tomonidan aniqlanishi (Nyunyaev, 2009).

Doktrinada qo'shilish shartnomasini boshqa shartnomalardan ajratuvchi bosh belgi masalasida ikki yondashuv mavjud. Birinchi yondashuvga ko'ra, qo'shilish shartnomasining hal qiluvchi belgisi undan kelib chiqadigan majburiyatning mohiyati yoki taraflarning iqtisodiy tengsizligi emas, balki shartnoma tuzishning o'ziga xos usuli bir taraf shartlarni bir tomonlama belgilashi, ikkinchi taraf esa ularni yaxlit qabul qilish yoki qabul qilmaslik tanlovi bilan cheklanishidir. V. Vitryanskiy ta'kidlaganidek, qo'shilish shartnomasini ajratish mezonini majburiyatning mohiyati yoki taraf faoliyatining xarakteri emas, aynan shartnoma tuzish usulidir (Braginsky, & Vitryansky, 1999). Ikkinchi yondashuv tarafdorlari esa iqtisodiy tengsizlikni asosiy belgi deb hisoblaydi, biroq tahlil shuni ko'rsatadiki, tengsizlik mustaqil belgi bo'la olmaydi, chunki u shartlari o'zaro kelishmasdan tuzilgan shartnomaning natijasi sifatida yuzaga keladi va "qo'shilish" belgisining o'zi bilan qamrab olinadi (Nyunyaev, 2009).

Muhim nazariy jihat shundaki, qo'shilish shartnomasida taraf iroda erkinligidan bu-

tunlay mahrum bo'lmaydi, kontragent tanlovi cheklangan yoki hatto monopoliya sharoitida yo'q bo'lsa-da, shartnoma tuzish yoki tuzmaslik to'g'risidagi qaror baribir subyektning o'z avtonom ixtiyori bilan qabul qilinadi (Nyunyaev, 2009). Shu bois qo'shilish shartnomasi shartnoma erkinligini inkor etmaydi, balki unga qo'shilgan tarafning erkinligi amalda "torayganini" tan olib, buni maxsus himoya vositalari bilan qoplashga qaratiladi. Aynan shu sababli qo'shilish shartnomasiga qo'shilgan taraf, agar shartlar uni odatda shunday shartnomalarda beriladigan huquqlardan mahrum qilsa, ikkinchi tarafning javobgarligini cheklasa yoki u uchun aniq-ravshan og'ir bo'lsa, shartnomani o'zgartirish yoki bekor qilishni talab qilish huquqiga ega bo'ladi (Shcherbacheva, 2010).

Mazkur belgilar davlat xaridi shartnomasiga to'liq tatbiq etiladi. Birinchidan, davlat xaridi shartnomasining muhim shartlari, namunaviy matni va shakli buyurtmachi hamda qonunchilik tomonidan xarid hujjatlarida oldindan bir tomonlama belgilanadi, yetkazib beruvchi bu shartlarni ishlab chiqishda ishtirok eta olmaydi. Ikkinchidan, yetkazib beruvchi shartlarni faqat yaxlit qabul qilish yoxud xaridda ishtirok etmaslik tanloviga ega bo'lib, o'z tahririni taklif qilish imkoniyatidan mahrum. Uchinchidan, standart shartlarning ko'p marta, noaniq ishtirokchilar doirasiga nisbatan qo'llanishi qo'shilish shartnomasining klassik belgisiga mos keladi. Shu tariqa davlat xaridi shartnomasi tuzilish usuli jihatidan qo'shilish shartnomasi tabiatiga ega bo'lib, unda bir taraf (buyurtmachi) shartlarni belgilaydi, ikkinchi taraf (yetkazib beruvchi) esa ularga qo'shiladi.

Ayni paytda ushbu kvalifikatsiyaning amaliy oqibati alohida ahamiyatga ega. Qo'shilish shartnomasi konstruksiyasining asosiy vazifasi – shartlarni ishlab chiqishda ishtirok eta olmagan tarafni himoya qilish, ya'ni uning erkinligi "torayganini" qoplovchi qo'shimcha huquqiy kafolatlar berishdir (Morozova, 2009).

Xulosa

Yuqoridagilarga asosan, quyidagicha xulosa qilishimiz mumkin:

Birinchidan, davlat xaridlari sohasida shartnoma erkinligi prinsipi amal qiladi, biroq u o'zining klassik ko'rinishidan sezilarli farq qiladi. Kontragentni tanlash va shartlarni belgilash erkinligi qonunchilik va raqobat tartib-taomillari bilan cheklanadi.

Ikkinchidan, davlat xaridi shartnomasi qo'shilish shartnomasiga xos belgilarga ega bo'lib, unda yetkazib beruvchi shartlarni yaxlit qabul qilish yoki ishtirok etmaslik tanloviga ega bo'ladi.

Uchinchidan, mazkur cheklovlar shartnoma erkinligini inkor etmaydi, agar ular qonuniy maqsadga xizmat qilsa, mutanosib va adolatli bo'lsa.

To'rtinchidan, O'zbekiston qonunchiligida davlat xaridi shartnomasining qo'shilish shartnomasi sifatidagi tabiatidan kelib chiqib, yetkazib beruvchi – kuchsizroq tomonni himoya qiluvchi aniq mexanizmlarni joriy etish maqsadga muvofiq. Xususan:

(a) Fuqarolik kodeksining 360-moddasidagi qo'shilish shartnomasiga oid himoya qoidalarini davlat xaridi shartnomalariga izchil tatbiq etish;

(b) xarid.uzex.uz platformasida yetkazib beruvchiga shartnoma loyihasining ayrim shartlariga rasmiy e'tiroz bildirish (kelishmovchiliklar bayonnomasi) imkonini beruvchi tartibni joriy qilish;

(c) buyurtmachi va yetkazib beruvchi javobgarligining o'zaro mutanosibligini ta'minlash hamda yetkazib beruvchi uchun ochiqoydin og'ir (adolatsiz) shartlarni cheklovchi qoidalarini belgilash.

Ushbu takliflar mazkur maqolaning ilmiy yangiligini tashkil etadi, zero O'zbekiston sharoitida davlat xaridi shartnomasi qo'shilish shartnomasi sifatida tahlil qilinib, kuchsiz tomon himoyasi masalasi ilk bor tizimli tarzda ko'tarilmoqda.

REFERENCES

- Basin, Y. G. (2003). *Izbrannye trudy po grazhdanskomu pravu* [Selected works in civil law]. Legal Center Press.
- Braginsky, M. I., & Vitryansky, V. V. (1999). *Dogovornoe pravo* [Contract law] (2nd ed.). Statut.
- Bridge, M. (2019). Limits on contractual freedom. *The Chinese Journal of Comparative Law*, 7(3), 387–412. https://www.researchgate.net/publication/344676780_Limits_on_Contractual_Freedom
- Burakova, I. K. (2023). Realizatsiya printsipa svobody dogovora v sfere gosudarstvennykh i munitsipalnykh zakupok [Implementation of the principle of freedom of contract in public and municipal procurement]. *Bulletin of the Saratov State Law Academy*, (1), 162–166. <https://doi.org/10.24412/2227-7315-2023-1-162-166>
- European Parliament, & Council of the European Union. (2014, February 26). Directive 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on public procurement and repealing Directive 2004/18/EC. *Official Journal of the European Union*, L 94, 65–242. <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/24/oj>
- Guseynova, L. V. (2014). Svoboda dogovora i ee predely [Freedom of contract and its limits]. *Legal Bulletin of DSU*, (2), 61–63. <https://cyberleninka.ru/article/n/svoboda-dogovora-i-ee-predely>
- Morozova, N. V. (2009). Dogovor prisoedineniya i predposylki ego vozniknoveniya [The contract of adhesion and the prerequisites for its emergence]. *Legal Psychology*, (4), 23–26. <https://cyberleninka.ru/article/n/dogovor-prisoedineniya-i-predposylki-ego-vozniknoveniya>
- Nyunyaev, V. O. (2009). Dogovor prisoedineniya v rossiyskom grazhdanskom zakonodatelstve: osobennosti konstruktssii i problemy pravoprimereniya [The contract of adhesion in Russian civil legislation: features of the construction and problems of enforcement]. *Bulletin of St. Petersburg University*, (3), 82–88. <https://cyberleninka.ru/article/n/dogovor-prisoedineniya-v-rossiyskom-grazhdanskom-zakonodatelstve-osobennosti-konstruktssii-i-problemy-pravoprimereniya>
- Republic of Uzbekistan. (1996). *Civil Code of the Republic of Uzbekistan*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-180552>
- Republic of Uzbekistan. (2021). *Law "On Public Procurement"*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-5382974>
- Sharova, O. V. (2020). Printsip svobody dogovora pri zaklyuchenii kontrakta na postavku tovarov dlya gosudarstvennykh i munitsipalnykh nuzhd [The principle of freedom of contract when concluding a contract for the supply of goods for state and municipal needs]. *Bulletin of South Ural State University*, 20(3), 63–67. <https://cyberleninka.ru/article/n/printsip-svobody-dogovora-pri-zaklyuchenii-kontrakta-na-postavku-tovarov-dlya-gosudarstvennyh-i-munitsipalnyh-nuzhd>
- Shcherbacheva, L. V. (2010). Publichnye dogovory i dogovory prisoedineniya v grazhdanskom zakonodatelstve [Public contracts and contracts of adhesion in civil legislation]. *Bulletin of the Moscow University of the Ministry of Internal Affairs of Russia*, (7), 168–172. <https://cyberleninka.ru/article/n/publichnye-dogovory-i-dogovory-prisoedineniya-v-grazhdanskom-zakonodatelstve>
- Snyatkov, A. A. (2021). Svoboda dogovora i tipizatsiya [Freedom of contract and typification]. *Agrarian and Land Law*, (9), 366–369. <https://cyberleninka.ru/article/n/svoboda-dogovora-i-tipizatsiya>
- Solonetskaya, E. M. (2020). Printsip svobody dogovora [The principle of freedom of contract]. *Science, Technology and Education*, (4), 85–87. <https://cyberleninka.ru/article/n/printsip-svobody-dogovora>
- Stone, R. (2024). Putting freedom of contract in its place. *Journal of Legal Analysis*, 16(1), 94–140. <https://academic.oup.com/jla/article/16/1/94/7724040>
- Tsalov, F. A. (2019). "Nesvoboda" dogovora i nespravedlivye dogovornye usloviya v praktike gosudarstvennykh i munitsipalnykh zakupok ["Non-freedom" of a contract and unfair contractual terms in the practice of state and municipal procurement]. *Current issues of Russian law*, (2), 85–94. <https://doi.org/10.17803/1994-1471.2019.99.2.085-094>
- UZEX. (2026, January 21). 2025-yilda birja savdolarida 4 307,3 kg oltin va 3 230 kg kumush sotildi [In 2025, 4,307.3 kg of gold and 3,230 kg of silver were sold in exchange trading]. National Information Agency of Uzbekistan (UzA). https://uza.uz/uz/posts/2025-yilda-birja-savdolarida-4-3073-kg-oltin-va-3230-kg-kumush-sotildi_815944

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

Правовой научно-практический журнал

Legal scientific-practical journal

2026-yil 3-son

VOLUME 10 / ISSUE 3 / 2026

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.ROLS.103](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.ROLS.103)